

קליטת בני מנשה: האם ישתלבו או יידחו?

אפרת טהר-קדם

למנדלי ומשם להרי צ'ין. במאה ה-18 היגרו חלקם למדינות מניפור ומיזורם בצפון מזרח הודו והם נחשבו לפליטים מהגרים מסין.

המסורת על עברם נמסרה בעל-פה מדור לדור באמצעות שירים וסיפורים. ספרות לא נותרה, אולם נותרה מסורת ברורה אודות הקשר לציון ולארץ ישראל. מרכזה של מסורת זו, הוא מוצאם משבט מנשה ואפרים ודרך הנדודים שעברו.

החל מ-1970 לערך, החליטו מנהיגים בשבט לחזור ליהדות בטרם שיבה לציון. הם מלו את עצמם ואת בני משפחותיהם, הקימו בתי כנסת, שמרו על שבתות ומועדים.

כיום נאמד מספרם של השבים ליהדות ב-7,000 נפש

1. אליהו אביחייל, שבטי ישראל האובדים והנדחים, עמישב, ירושלים, תשנ"ט, ע' 188-198.

פתח דבר

באזור הררי משני עברי הגבול של הודו ובורמה חי שבט ה"שינלונג" המונה כמיליון ורבע נפש. מדינת מיזורם מאכלסת את מרבית בני שבט זה. שפתם העיקרית היא שפת ה"מיזו". שלטונם עצמאי אך כפוף לשלטון המרכזי של הודו. אחד מהשמות של שבט זה הוא "לו-שי" שפירושו עשרת השבטים. בתפילות ובשירים העתיקים מתפללים בני מנשה לאלוהי מנשה. הם מזכירים את עצמם כצאצאי מנשה וכל השבט מודע לעבר זה.

מסורת הנדודים של שבט מנשה

לאחר שהוגלו עשרת השבטים, על ידי מלכי אשור בשנת 722 לפנה"ס, שלמנאסר העבירים לאשור. בשנת 457 שולחו לפרס. עם כיבוש פרס על ידי אלכסנדר מוקדון, בשנת 331 לפנה"ס, הוגלה שבט מנשה לאפגניסטן. מרביתם היו רועי צאן.¹

הופעת האסלאם אילצה אותם להתאסלם. בשל העברית שבפיהם כונו "דוברי שמית". מאפגניסטן נדדו מזרחה לאזור טיבט ולגבול סין. משם המשיכו לאורך הנהר "ואי" עד מרכזה של סין.

כשני דורות חיו בעוני ובדחק. כשגורשו מאזור זה אבד להם ספר התורה או נגזל מהם. הכוהנים המשיכו את המסורת בעל-פה, לרבות הפולחן, עד תחילת המאה ה-19.

מסין נדדו מערבה תוך שהם חוצים את תאילנד וסיאם. בהגיעם לבורמה נדדו לאורך הנהר והגיעו

אפרת קדם-טהר, דוקטורנטית ב-EGS (European Graduate Scholl) בשווייץ, נשלחה על-ידי עמותת "שבי-ישראל" להכין את עליית שבט בני מנשה בצפון מזרח הודו והיום ממונה על תחומי קהילה, חינוך ותעסוקה לבני מנשה בישראל.

במניפור ובמיזורם. בשנת 2005 הכריז הרב הראשי לישראל, הרב שלמה עמאר, כי מדובר ב-"בני זרע ישראל". ארגון "שבי-ישראל" העלה בשנה האחרונה ממיזורם 219 מבני הקהילה אשר עברו גיור טרם עלייתם על-ידי דיין מבית הדין הרבני. 230 נפש עלו ממניפור והם מוכנים לעבור תהליך גיור. הקהילה מונה היום בישראל כ-1,500 נפש.

צעדים ראשונים בציון

"א" נחנו שמחים, מאושרים ומתרגשים להיות פה בכרמיאל, בארץ הקודש, אמרה צעירה מבנות שבת מנשה ביום הגעתה ארצה. "קיבלו אותם בהתרגשות רבה. לא כל יום מגיעים למרכז הקליטה יהודים כל כך מיוחדים. חזותם מזכירה מעט סינים, אולי יפנים. הגברים כולם חובשי כיפות הנשים בלבוש צנוע. שפתם שונה ומזכירה, לפחות לאוזניים הישראליות, סינית."²

אחד הנערים כבן 14 מספר שהוא שמח להיות כאן אך מוסיף שהחיים שלו בהודו היו טובים למדי. הוא הגיע עם אמו. אביו נותר בהודו לאחר שבחר לא לעלות. זהו רמז למורכבות של עלייה זו.

ההגירה עומדת במרכז עיסוקי המקצועי יותר מ-10 שנים. אובדן ופרידה, התבררות וגדילה הם בעיני שני פנים של חווית ההגירה. אלו מוטיבים החוזרים ועולים בראיונות ובסיפורי הגירה, ביצירות של מהגרים ובספרות המקצועית.

לגבי בני מנשה, ישראל היא ארץ שאליה הם עלו ותהליך זה כרוך בהתעלות ובקדושה כשם שעלו לרגל בתקופה שבה התקיים בית המקדש.

"מיתוס העלייה, כפי שמציינת מירסקי,³ מונע מלהכיר בעובדה שעלייה היא אירוע קשה בחיים. היא כרוכה באובדן חיצוני ופנימי, בשינויי אקלים, מקום מגורים, שפה, חברה ותעסוקה. בשינוי הדימוי העצמי, הזהות ותחושת ההשתייכות."

היטיב להסביר את התהליך יוסי אלפי.⁴ לדבריו המילה המתבקשת ביותר לתיאור המפגש עם הארץ היא הגעה ולא קליטה. "אצלי, לא הייתה קליטה. עד עצם היום הזה לא נקלטתי." זאת על אף שעברו כבר חמישים ושש שנים.

תהליך ההגירה מעורר זה שנים רבות עניין תיאורטי ומחקרי בפסיכולוגיה. אולם המחקר נוטה להדגיש את המצוקה והקשיים של העולה/המהגר ומוניח את החוויה

החיובית ואת חלון ההזדמנויות הגלום במעבר הבין-תרבותי.

בשנות השבעים הוצעו מודלים תיאורטיים לתהליכי הגירה מנקודת מבט פסיכואנליטית. הראשון בהם,⁵ מעמיד במבחן את תפקודי האני, מלווה באבל ומאיים על שלמותה והמשכיותה של הזהות. מודלים אחרים התמקדו באובדן.⁶

בעשור האחרון רבו התיאוריות המתמקדות ביחסים עם דמויות משמעותיות.⁷ הגישה שאותה אימצתי בתהליך עבודתי עם בני מנשה רואה בעלייה חלק מתהליך התפתחותי אוניברסלי הנמשך כל החיים ומעמיד במבחן את כלל הכוחות הפסיכולוגיים של האדם.⁸ במבחן זה ייתכנו מצוקות, אך כאשר עומדים לרשות העולים משאבים אישיים ותנאים חיצוניים הולמים, העלייה עשויה להיות מנוף למימוש עצמי ולצמיחה.

המאמר יתמקד בפערים, בשונות, בהלם התרבותי בהשתלבות ובאי-ההשתלבות. יוארו תהליכי השינוי שעברו נשות הקהילה מאז עלו בעשור האחרון. יתוארו מודלים חינוכיים וגורמי תמורה בעיצוב/ בהבניית הזהות היהודית.

5. A. Cesar Garza-Guerrero, "Culture Shock: Its Mourning and the Vicissitudes of Identity", *Journal of American Psychoanalytic Association*, 22 (2), pp. 408-429.

6. G. Pollock, "On Migration: Voluntary and Coerced", *Annual of Psychoanalysis*, 17, 1989, pp. 145-158.

7. J.C. Antokoletz, "A Psychoanalytic View of Cross-Cultural Passages", *The American Journal of Psychoanalysis*, 53 (1), 1993, pp. 35-54.

8. M. Mahler, F. Pine and A. Bergman, *The Psychological Birth of the Human Infant*, NY: Basic Books, 1975.

2. אמיר בסו, "שלום עליכם בני המנשה-ברוכים הבאים לכרמיאל", מגזין כרמיאל שלנו, גיליון 28, 24.11.06, ע' 12.

3. יוליה מירסקי, ישראלים סיפורי הגירה, הוצאת צבעונים, מברשת ציון, 2005.

4. לובה אליאב, יוסי אלפי, משני עברי המעברה, דיאלוג אינטימי על זהות ישראלית, ספריית מעריב, ת"א, 2006, ע' 26.

ג. ההיבט התעסוקתי – מהו חלקן בכלכלת המשפחה?
 ד. ההיבט הציבורי – האם מתממשת הדרתן מהחיים הציבוריים?¹⁰

מעמדה של האשה בצפון מזרח הודו מושפע ממעמד האשה המתחזק ומשתנה במדינות המרכז והדרום בהודו. נשים תופסות עמדות בכירות למעט בסקטור המדיני. זאת לרוב לאחר רכישת השכלה גבוהה.

בנות מנשה אינן משולבות באופן רשמי בוועדות השונות בקהילותיהן. הגברים מנהלים את הדיונים והמהלכים בנושאי קהילה, דת, חינוך וחברה. בדפוס זה התבטאה עליונותם של הגברים על הנשים.¹¹ תפקיד הנשים מצטמצם בהכנת סעודות לכלל הקהילה, המתכנסת לרוב ברחבת בית הכנסת, לקראת אירועים ומועדי ישראל. כך הדבר בהודו וכך גם בארץ. חלוקת העבודה בתחום משק הבית נשמרה בקפדנות.

מאידך גיסא שונה באופן מפתיע מעמדן בתוך המשפחה. בהודו, תרומתן לכלכלת המשפחה הייתה לעיתים למשענת מרכזית. הן עסקו בחקלאות, ברוכלות, במסחר זעיר ועבדו כשוות בין שווים. היו תעסוקות ייחודיות בלעדיות שלרוב נעשו בבתים, כמו למשל, טוויית אריגים. גם עול אחזקת הבית היה מוטל עליהן. כך ניתן היה לראותן מביאות כדי מים מהנהר הקרוב. נשים עירוניות עבדו בפקידות במשרדים ממשלתיים.

שלוחת רשת "אורט" מומביי הרחוקה אפשרה לבנות שסיימו 12 שנות לימוד לרכוש מקצוע. בשנים האחרונות צומצמו ההכשרות למקצועות כגון מחשבים, עיצוב שיער, מטפלות לגיל הרך ותיירות. בעלות מינימלית שוהה בת מנשה כשנה מומביי ועם סיום לימודיה היא חוזרת לעיר הולדתה. בודדות "פרצו דרך" בזכות יוזמה אישית.¹²

כך ניתן למצוא חקלאיות שרכשו שטחי אדמה נרחבים נטעו עליהם עצים להשבחת ערך הקרקע כדי שבבוא העת "נוכל למכור את הנכס ולעלות לישראל עם מעט ממון שצברנו". היו שפתחו מספרות והעסיקו בהן עובדים נוספים.

אורח החיים השבטי מתבטא, בין השאר, בהיצמדות הנשים לביתן. רבות הבנות שנאלצות לעזוב את בתי הספר לאחר עשר שנות לימוד על מנת לסייע באחזקת הבית. ד. ספורטאית מחוננת (23), נשלחה בסיום בית הספר התיכון ללמוד מחשבים באורט מומביי. היא חלתה וחזרה לתהליך ההחלמה לביתה במיזורם. כשרצתה לשוב למומביי כדי לסיים את לימודיה הזדקקו לה בסיוע לאחזקת משק הבית.

10. Saul E. Berman, "The Status of Woman in Halakic Judaism", in: E. Koltun (ed.), *The Jewish Woman: New Perspectives*, NY, 1976, pp. 114-128.

11. משה שוקד, "תמורות בחלוקת העבודה בין גברים ונשים במשפחות של יוצאי מרוקו", *דור התמורה*, משה שוקד ושלמה דשן (עורכים), הוצאת יד בן-צבי, ירושלים, תשל"א, ע' 183.

12. רחל סימון, "תמורות במעמדן של נשים יהודיות בלבוב", *שורשים במזרח*, כרך ד', יצחק גרשון (עורך), ת"א, הוצאת יד טבנקין, 1998, ע' 191-196.

שיטת המחקר

מאמר מבוסס על מחקר בשיטת התצפית המשתתפת, ראיונות מובנים ומובנים למחצה. המחקר איכותני. נותחו עשרות ראיונות פנים אל פנים שהתקיימו בהודו ובארץ. עבודת השדה נערכה בשנים 2005-2007.

תמורות במעמד הנשים

ספרות הפמיניסטית הכללית והיהודית נוטות להדגיש את הידחקותן של נשים מההוויה הציבורית, אם כי ניתן להן מקום במערך הפרטי. אם נתייחס להוויית המקדש בירושלים, נמצא כי גברים היו מחויבים במעמדות ציבוריים ואילו נשים בקורבן יולדת, שהוא אירוע פרטי ומזדמן. הנשים אומנם חויבו להגיע למקדש, אך הופעתן נעדרה את התפארת והקביעות שאפיינו מעמד ציבורי.⁹ את הערכת מעמדן של נשים בכל חברה עלינו לבחון באמצעות שתי שאלות בסיסיות מתחום תהליך קבלת החלטות.

השאלה הראשונה: מה כוחן הרשמי או הבלתי רשמי בקבלת החלטות ובעיצובן?
 השאלה השנייה: עד כמה יש ביכולתן להשפיע ישירות או בעקיפין על תהליכי שינוי ולשפר עמדות ונסיבות לקראת קבלת החלטות?

בבואי לבחון את התמורות שחלו בבנות מנשה, אשר עלו החל מ-1989 עד היום, אני מתייחסת להיבטים הבאים:

- א. ההיבט הדתי – מקומן של בנות מנשה בהווייה הדתית.
- ב. ההיבט המשפחתי – מהן המשימות שהציבו לעצמן (האם גידול וחינוך דור ההמשך הם עתה משימה ראשונה במעלה?)

9. חנה ספראי, (יעל עצמון, עורכת), "נשים בתהליכי שינוי בבית המקדש בירושלים" אשנב לחייהן של נשים בחברות יהודיות, הוצאת מרכז זלמן שז"ר, ירושלים, 2000.

”כך נגוז החלום שלי”, ספרה לי, ”אני מקווה להגשימו בישראל”. לאחרונה עלתה ארצה בגפה.

גורמי תמורה בעיצוב הזהות היהודית

התקרבות ליהדות גררה לרוב מעבר טוטאלי ויצרה לא אחת ”משבר זהות”. ממצב של לכידות שבטית מצאו עצמם בני מנשה במצב של מיעוט דתי. בתוך הסביבה הנוצרית הם הפכו ”למובלעת” יהודית-דתית. גבולות הזהות הדתית אינם חופפים עוד לאלה של המדינה ולא אחת יצרו תחושה של חוסר בטחון בזהות העצמית או בכבוד העצמי של הקבוצה. זאת למרות הסובלנות היחסית הקיימת בהודו בתחום הדת.

אפטר (Apter, 1963)¹³ טוען שתוצאה אפשרית לחוסר החפיפה יכולה להוביל לפתרון מכליל של יצירת מערכת ”דת פוליטית”, שבה אפשרות אחת היא העברה מוחלטת של הנאמנות הקבוצתית מהמדינה אל הקהילה הספציפית החדשה ואפשרות שנייה היא יצירת נאמנויות רב-צדדיות ללא התנגשות ביניהן.

סווינדלר (Swindler, 1995)¹⁴ טוענת כי לקודים תרבותיים יש השפעה חזקה במיוחד, מאחר שהם מעצבים לא רק אמונות ושאיפות של יחידים אלא גם את ידיעתם איך האחרים יתרגמו את פעולותיהם. באופן זה הקודים החדשים משפיעים על עיצוב ההתנהגות הקולקטיבית. קידוד הנורמות החדשות בתהליך המעבר ליהדות יצר דגם חדש לחיקוי וערכים חדשים שביקשו להחדיר, כמו למשל: הכנת השבת, שמירת השבת, תפילות, חגים ומועדים, מצוות טהרת נשים ועוד.

אנדרסון (1999)¹⁵ אמנם חקר לאומים, אך התיאוריה שלו בדבר ”קהילות מדומיינות” קושרת את השורשים התרבותיים והדתיים בעיקר עם התפתחות הקודים החברתיים והתודעה הלאומית. לטענתו, קיימים שינויים בתפיסת המרחב והזמן של הקהילות שונות ואת השינוי יכולים להוביל יחידים או קבוצות שהצלחתם מתבססת על היכולת לספק תשובות מדומיינות, בעלות כוח משיכה רב, לשאלות הקשורות בהוויית היסוד של חיי האדם. בהקשר זה יכולה מפלגה או תנועה או קבוצת אנשים לשנות באופן מהותי את תפיסת העולם של תומכיה ולתרגמה לתשומות פוליטיות.

תיאוריות אלה מסבירות את היווצרותם של שני מחנות נפרדים, בשתי המדינות, שבהם התגבשה החזרה ליהדות. כל ניסיון ללכד את הקהילה, במהלך השנים שאני עובדת עם בני מנשה, לא צלח.

D. Apter, "Political Religion in the New Nations", in C. Geertz (ed.), *Old Societies and New Status*, Free Press, 1963.

A. Swindler, "Cultural Power and Social Movements", in H. Johnston and

B. Klandermans, *Social Movements and Culture*, University of Minnesota Press, 1995, pp. 25-40.

15. בנדיקט אנדרסון, *קהילות מדומיינות*, הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, 1999.

קמו מנהיגים תת-מפלגתיים ויצרו תרבות יהודית אוטונומית. זו כללה בעיקר נוסחי תפילות (אשכנז לעומת ספרד) ודיונים פנימיים. כל מנהיג עשה כמיטב יכולתו לצרף אליו חברים רבים ככל האפשר. ההשתייכות הפכה בהדרגה לטוטאלית. דפוס זה, שהתפתח בארץ המוצא, הועבר ארצה לכל יישוב שבו היה ריכוז של הקהילה. אי-הסכמות עם מנהיג עריץ הביאו לא אחת לעזיבת היישוב. כך למשל ניתן למצוא בקריית ארבע שני מחנות ביישוב שבו כ-500 בני מנשה. לכל מחנה בית כנסת משלו ואירועים חברתיים משלו. לדברי מנהלת מחלקת הרווחה ביישוב, הפירוד בתוך הקהילה מקשה על היכולת לסייע במתן שירותים קהילתיים. התפתחה חשדנות כלפי כל גורם חיצוני באשר לאמיתות כוונותיו.

הורים "ממחנה" מסוים מסרבים לשלוח את ילדיהם לפעילות קהילתית ב"מחנה" האחר.

מודלים המנחים את חינוכם של בני-מנשה

קהילת העולים ממיזורם כ-45 ילדים, נערים ונערות, שנקלטו במסגרת חוק חינוך חובה. הם לומדים במערכת החינוך הממלכתית-דתי בצורת עלית ובכרמיאל, באולפנות, בישיבה בצפון הארץ. בפרדס חנה לומדים 22 ילדים בגילאי בית הספר היסודי.

במיזורם ניתן החינוך על ידי הממסד הממשלתי אולם אין כל מניעה מהורה להוציא את ילדו ממסגרת חינוכית ללא חלופה. דגש רב הושם על לימודי דת (נצרות). משום כך, משפחות רבות הוציאו את ילדיהן ממסגרות החינוך. חלופה ניתנה לסירוגין במרכז "שבי-ישראל" על ידי שליחים חינוכיים.

הוקמו כיתות ללימוד עברית, הלכות ודינים, אך נפערו פערים גדולים במקצועות היסוד.

לטענת איזיקוביץ ובאק (1991)¹⁶, בתי הספר בישראל פועלים מכוח מנדט חברתי שניתן להם. לעיתים קרובות יש התנגשות בין מטרות חינוכיות שהן ארוכות טווח לבין אינטרסים כלכליים שהם לרוב קצרי טווח.

כך למשל, נאבקתי קשות כדי לשבץ את העולים בכיתות קלט (אולפן). הכתות היו לעיתים הרבה יותר קטנות מהתקן הרשמי והדבר הצריך שילובם בכיתת האם. אולם מטרת הייתה השגת המסגרת הלימודית המתבקשת ואכן, נפתחו כיתות קלט קטנות אך ורק עבור בני מנשה.

לדברי בהטנגאר (Bhatnagar, 1981)¹⁷ קיימת ציפייה שהעולה יאמץ לו את ההליכות, השפה, המסורת, המנהגים

16. רבקה איזיקוביץ ורוברט באק, "מודלים המנחים את חינוכם של ילדי עולים בישראל", *עיונים בחינוך*, יוני 1991, מס' 55, ע' 33-34.

17. J. Bhatnagar, "Multiculturalism and Education of Immigration in Canada", in: J. Bhatnagar (ed.), *Educating Immigrants*, London: Croom Helm, 1981.

מושלמת של בני מנשה ואילו במקומות, שבהם לא היו הסתגלות ושילוב נפערו פערים, שגם היום, לאחר חמש שנים ומעלה, קיים קושי בצמצום.

האם עוצבה מדיניות בתחום התעסוקה?

העולים שהגיעו בחודשים נובמבר-דצמבר 2006 לא היו הפתעה למעצבי מדיניות הקליטה. "אנו נתפור לכל אחד את החליפה המתאימה לכישוריו ולהשכלתו", כך אמרה לי אישיות בכירה במשרד התמ"ת.

ב-10.12.90, שר הבינוי והשיכון דאז, אריאל שרון, מתח ביקורת קשה על היעדר תוכנית קליטה (נאור)¹⁹ ב-14.12.90. דבר שרון על פיגור של שנה וחצי בהיערכות לקליטה. בעוד שהעולים הוותיקים נאלצו להתפרנס למחייתם ועבדו בכל עבודה מזדמנת, התוצאה החברתית הייתה הידחקותם לשולי החברה. עתה, עם העלייה ממזורים באופן מאורגן ורשמי, ניתנת האפשרות לתקן את עוולות העבר. מירסקי²⁰ טוענת כי תופעת ההסתגרות מפני קבוצת הרוב, גם בקליטה תעסוקתית, חוזרת בכמה צורות במהלך ההגירה. ההסתגרות משרתת את תהליך ההסתגלות בכך שהיא מאפשרת למהגר לשקם את דימויו העצמי. התארגנויות מסוג זה נתפסות לעתים קרובות על ידי חברת הרוב כהיבדלות וכגטו. בתהליך תקין, תופעות אלה חולפות ואינן סותרות את ההתחברות לחברת הרוב בטווח הרחוק. אולם במצב בלתי תקין או בריכוזי מגורים שבהם יידחו המהגרים, הסתגרות זו עלולה לקבל אופי קבוע ולהחליש את האינטגרציה והסולידריות, הן במקום התעסוקה והן בחברה.

לאחרונה נערכו מבדקי השמה תעסוקתית לעולים בשני מרכזי הקליטה. המסר לעולים היה ברור; בישראל רוכשים השכלה/מקצוע ויוצאים לעבודה. בהודו לא בהכרח כולם עבדו. הבטלה שלטה בכל.

השאלה המרכזית היא:

עד כמה ישכילו הממונים לאתר את היכולות והכישורים החבויים ולאתגר את העולים?

בישוב החדש ניצן נקלטו לאחרונה כ-80 דורשי עבודה מקרב מפוני גוש קטיף. בשל זכאותם לתנאים מיוחדים הוצב במקום רכז השמה תעסוקתית. בתהליך יסודי ועקבי של ניסוי וטעייה נלמדו מאפיינים ייחודיים של בני מנשה. אלה סייעו לאיתור מרבי של הכשרות מקצועיות ועם סיומן נעשתה השמה במקומות התעסוקה.

אחד המאפיינים שנלמדו היה המשך הצורך בשבטיות גם אחרי יותר מעשר שנים בארץ. כלומר, הרכז התעסוקתי

התרבותיים והערכים של החברה הקולטת. קיימים שני אופנים של פעולת גומלין בין החברה הקולטת לבין העולים: הסתגלות-מתייחסת לתהליך שבאמצעותו המהגר לומד לחיות בהרמוניה עם סביבתו החדשה; ושילוב הטומן בחובו הסתגלות, הן של העולה והן של החברה הקולטת.

רוב נטל ההסתגלות ירבוץ על כתפי העולה. מחקרם של איזיקוביץ ובאק,¹⁸ מוכיח שככל שהחברה הקולטת תשכיל ליצור המשכיות ולא תעודד ניתוק מוחלט מתרבות המוצא, הן מבחינת מגמת החינוך והן מבחינת השירותים הניתנים למשפחה, כן יגדל הסיכוי להקלת המעבר ולביסוסו. צמצום הנתק בין תרבות בית הספר לבין תרבות הבית היא תנאי ראשוני להצלחה בלימודים. האיזון במערכות התוך-משפחתיות מופר לעיתים והצעירים הם הראשונים לתווך בין המשפחה לרשות. מחקרם מוכיח שהקשר בין העולים לבין בית הספר היה אמצעי יחיד להכיר את התרבות הישראלית. על ידי השתתפותם בימי הורים, אסיפות הורים, טיולים, הרצאות וטקסי חג, הם למדו להכיר את החברה הישראלית.

אנו למדים שמנהלים אשר השכילו לאמץ בבית ספרם את המודל של איזיקוביץ ובאק, הביאו להשתלבות כמעט

18. רבקה איזיקוביץ ורוברט באק, "מודלים המנחים את חינוכם של ילדי עולים בישראל", עיונים בחינוך, יוני 1991, מס' 55, ע' 35.

19. מרדכי נאור, ספר העלייה, הוצאת מסדה ומשרד הביטחון, 1991, גבעתיים, ע' 212.
20. J. Mirsky, Individuation through Immigration to Israel: Psychotherapy with Immigrant Adolescents, *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 29 (1), 1990, pp. 47-61.

היסטוריה, גיאוגרפיה, זיכרון קולקטיבי, ממערכות בעלות עוצמה, ומערכים דתיים. מי שבונה את הזהות לפי מטרותיו, קובע את התכנים והסמלים של זהות זו ואת משמעויותיה עבור המזדהים או עבור המוציאים עצמם ממסגרת הזהות. השאיפה לשמר על אוטונומיה דתית ועל זהות דתית מובילה לעתים להסתגרות גיאוגרפית ההופכת להסתגרות מכל בחינה שהיא. יצירת "גטו" מתעלת את הכעסים לכלל מטרה משותפת.

גיבוש הזהות

שנים מספר לאחר ההגירה, לפי הקצב האישי של כל מהגר, מתחיל השלב האחרון ואין לו נקודת סיום ברורה. זהו תהליך של גיבוש הזהות האינטגרטיבית. המהגרים משלבים רכיבים שנשמרו מארץ המוצא ורכיבים שאומצו בארץ. מקצתם יגדירו עצמם "ישראלים", אחרים יקפידו לשמר בהגדרה את רכיבי הזהות ויגדירו עצמם "מרוקנים-ישראלים", "צרפתים-ישראלים", "הודים-ישראלים". הם מגבשים תפיסה מציאותית של הארץ החדשה ומבחינים במעלותיה ובחסרונותיה.²² שאלת המוצא אם כן, היא: התנתן לעלייה ממיזורם וממניפור היכולת לשמר בו-זמנית את מרכיביה התרבותיים, את האוטונומיה הדתית ואת יכולת המימוש האישי? האם יוהו הכישורים החבויים? האם ייקלטו בניה ובנותיה של קהילה זו במוסדות החינוך הראויים? היוכלו העולים לגבש בצעדים איטיים אך בטוחים את זהותם המורכבת? האם ישתלבו או יידחו?

22. יוליה מירסקי, ישראלים סיפורי הגירה, הוצאת צבעונים, מבשרת ציון, 2005.

נאלץ לבצע השמות קבוצתיות במפעלים ובמוסדות שבהם נקלטו בני מנשה. ההכרח ברכז אישי העומד לרשות העולים הוכיח עצמו כתנאי הכרחי בהצלחת שיבוצם התעסוקתי. במשך מספר חודשים פעלתי למול הממונה מטעם משרד הקליטה למען תאפשר שיכפול המודל בניצן עבור עשרות העולים בצפון הארץ. לאחרונה התבררתי כי "מפאת קיצוצים תקציביים כבדים בקשתך נדחתה". ארגון "שבי ישראל" מפנה משאבים רבים להענקת מלגות להכשרה מקצועית. בצד הכשרה לרבנות, סיימו לא מכבר אמהות לילדים קורסי הכשרה בתחומים מגוונים כגון: קוסמטיקה רפואית, עיצוב שיער, קולינריות, ועוד. לאחרונה, מתגבשת קבוצת צעירים מבני הקהילה ללימודים אקדמאיים בעבודה סוציאלית.

סיכום ודיון

ההות היא המקור של העולה להשגת משמעות והתנסות בצעדיו הראשונים. הזהות מוגדרת על-ידי תפקיד היחיד בחברה שבה הוא נקלט. את התפקיד מגדירות נורמות הנבנות בידי ארגונים ומוסדות חברתיים שמשקלם היחסי בהשפעה על התנהגות העולה תלויה בהסדרים בין העולה לבין הארגונים הממונים עליו. למשל, הסוכנות היהודית, ומשרד הקליטה. לפי קסטלס (Castells)²¹ חשיבות הזהות היא בכך שהיא מארגנת משמעות לחיים החברתיים. הנחת יסוד של החוקרים היא שכל זהות נבנית, אך השאלות המרכזיות הן: על-ידי מי? לאיזה צורך? ואיך? במהלך בניית זהות קולקטיבית, תנועה חברתית או קבוצה חברתית מעניקה משמעות משלה לחומרים מתחומי

21. M. Castells, *The Power of Identity: The Information Age, Economy, Sociology and Culture*, Vol. 2, Blackwell.